

A gregorián mint lectio divina

A középkori kolostorokban a szentírás olvasásával párhuzamosan zajlott az olvasás oktatása és a helyes szoltározás elsajátítása. Így váltak a kolostorok paradicsomkertekké, így vált kereszténnyé Európa.

Lectio divina

Az istenes olvasást (Istentől származó olvasmány) bencés módszernek is szokás nevezni, mivel a bencés rend közvetítésével terjedt el, ám történelmi kialakulása visszanyúlik a rabbi és tanítványai elmékedéseikhez (haga). Már Órigenész *theia anagnosziisz*nek nevezi, és a keresztény lelkiség alapjának tartja. Lényegében három részre tagolódik:

- ✚ olvasás (lectio)
- ✚ elmékedés (meditatio)
- ✚ ima (oratio)
- ✚ később ehhez kapcsolják negyedikként a cselekvést (actio).

A bencés módszer jól előkészíti az imádságban való fejlődést és nagykorúvá válást: az Istennel való párbeszédünkben is fejlődünk kell, ezért a lectio divina lépései valamiképpen megfelelnek az imádságban való tökéletesedés fokozatainak:

- ✚ szóbeli ima (oratio)
- ✚ elmékedés (meditatio)
- ✚ szemlélődés (contemplatio)
- ✚ cselekvés (actio)

II. karthauzi Guidó a *Scala claustralium* című munkájában a lectio divina módszerét összekapcsolja az imádság fokozataival, ezért nála az elmékedést a szemlélődés követi. Ennyiben a lectio divina legalább öt lépcsőből áll.

A lectio divina kreatív valóság: élet és életfelfogást alakító ima, amelyben Isten szólít meg minket a Szentírás olvasása révén, elgondolkodunk azon, hogy mit is mondott nekünk az Úr, megfontoljuk annak jelentőségét életünkben; elmondjuk az Úrnak, hogy milyen örömmel tölt el minket az igazság felismerése, mennyire gyengének érezzük magunkat, stb. Végül életünkkel tanúságot teszünk arról a tapasztalatról, amit az Istennel való beszélgetésben kaptunk.

Tekintsük át elsősorban a bencés módszer lépéseit.

1. Olvasás

A szentírást alapvetően három szándékkal szoktuk olvasni:

- ✚ egyszerű olvasás
- ✚ tanulmányozás
- ✚ elmékedés

Az egyszerű olvasás alatt azt értjük, hogy a Szentírást komoly könyvnek tekinti olvasója, aki kellő tisztelettel veszi kezébe és olvassa annak üzenetét.

A tanulmányozás már sokkal behatóbb olvasás. Alapvetően a szentírásban való jártasságot a párhuzamos szakaszok olvasása biztosítja számunkra (szinoptikus olvasás). A szinoptikus olvasás egyik jelentősége éppen az, hogy a kinyilatkoztatott misztérium megmutatkozik annak gazdagsá-

gában. Ezen felül a szentírási szövegek tanulmányozásának alapszabályát összefoglalja egy középkori mondás, amely a tanulmányozás színtereit emeli ki:

„A betű a történeteket,
az allegória a hiendő dolgokat,
az erkölcsi a teendőket,
az anagógia a célokat tanítja.”¹

Viszont a szentírás tanulmányozása azért ennél sokkal többet jelent a tudomány szintjén. A szentírás tanulmányozása és a szentírási szöveg feletti elmélkedés között különbség van, noha az elmélkedés feltételezi a szentírás ismeretét, hiszen a megértés mellett (tanulmányozás) törekszünk az átélésre, a szöveget érezni akarjuk. Az olvasás ennyiben az üdvösség keresésének mozzanata.

2. Az elmélkedés

Elmélni, gondolkodni az értelmünkkel és az ajkunkkal tudunk. Nagyon fontos az elmélkedésben az ajkaink használata: recitálnunk kell az elmélkedésre szánt szöveget, vagyis szünet nélkül ízlelgetni (recitatio – repetitio – gustatio). Az értelmünk és ajkunk egymást kiegészítve döbben rá az igazságra: az értelem logikus kapcsolatokat teremt a szentírási szakasz és az élet között, az ajkunk pedig mintegy emésztja a Szót (a prófétai és apokaliptikus irodalomban nagyon szép példák vannak erre). A lelkiismeretünket megszólító elmélkedés az üdvösség megtalálásának mozzanata.

3. Az imádság

Az imádságban átéljük a párbeszéd szabadságát – megtapasztaljuk istengyermekségünket. Az imádságban egyszerűen állunk Mennyei Atyánk előtt, és ezért imádságunkat az egyszerűség fogja jellemezni, ugyanakkor tisztaság és rövid forma, amely a végtelen és örökkévaló felé tárul ki (Isten egyszerűsége és örökkévalósága). Az imádság az üdvösségért való könyörgés, a szemlélődés az üdvösség ízlelésének mozzanata.

A gregorián

Elöljáróban

A lectio divina tulajdonságai legszebben a gregoriánban jutnak kifejezésre, hiszen magába foglalja a lectio divina összes lépését, ugyanakkor a lépések jellemzőit is.

A gregorián lényege és lelkiisége

A gregoriánról sok mindent el lehet mondani és el kellene mondani. Mi a gregorián? A gregorián megértéséhez szükséges elmondanunk azt, ami sajnos nem jut kifejezésre a Tanítóhivatal megnyilatkozásaiban.² A gregorián megértéséhez nem a Tanítóhivatal felső szintjei adnak pontos direktívákat, hanem az egyház tanítói feladatának alsóbb szintjei és azok intézményei, de legfőképpen maga a keresztény élet, azon belül a liturgia.

A gregoriánról elsősorban megállapítjuk, hogy nem zene, hanem énekelt nyelv, amelyet az európai zenei kultúra alapjaként tisztelünk. Funkciójánál fogva a gregorián az egyház ünnepélyes imádságának nyelve.

¹ KEK 118*

² DMS 16, 42-45, 52, 56, 74, 88-92, 97, 133, 142, 192, 203, 279, 384, 410 stb.

A gregorián liturgiában elfoglalt helyétől függően más-más formában fejezi ki a szent szöveget. A kifejezés módját műfajnak mondjuk:

- ✚ recitáció – olvasmány (szentmise, zsoltó, passió), imádság (könyörgés, litánia, exultet, ordinárium, Miatyánk), zsoltározás
- ✚ szillabikus-neumatikus – antifóna, himnusz
- ✚ melizmatikus – traktus, graduale, alleluja, offertorium, responsorium prolixum
- ✚ új műfajok – sequentia, trópus, dallamos ordinárium.

A gregorián előadási módjának stílusán túl beszélünk annak lelkiségéről.

Egyszerűség

- ✚ Nincs zenei kísérete (akár vokális, akár zenekari), az evangéliumi szegénységet jelképezi: nem visz magával semmit...
- ✚ Ritkák a sextnél nagyobb lépések, nem törekszik nagy dolgokra, nem önmagát helyezi előtérbe, hanem Istent szólítja meg, ennyiben alázatos, és éppen egyszerűségéből kifolyólag nehéz. A gregorián megkívánja az alázatot.
- ✚ A gregorián alkalmazkodik a beszédesség természetességéhez, ugyanakkor megtanít helyesen és értelmesen beszélni.

Tisztaság

- ✚ A gregorián mentes a zenei formák érzelmi kitöréseitől, és a művésziességtől, hiszen Isten intim jelenlétét akarja közölni, ennyiben a boldogság és a béke kifejezése. Tisztasága révén tudja átadni az emberi érzelmek és érzések lényegét: szeretetet, félelmet, reményt, hűséget, fáradságot, szorongást, örömet, ujjongást stb.

Engedelmeség

- ✚ A gregorián engedelmeskedik a szövegnek, amelyet ünnepélyesen elbeszél vagy meghirdet, ennyiben az Istenre való ráhagyatkozás kifejezése, ennyiben növeli a bizalmat Isten iránt.
- ✚ A gregoriánt éneklő ember Istenre és társaira figyel, hogy megvalósuljon az egység és tisztaság, amelyet kifejez a gregorián, ennyiben az egység és közösségiség megteremtője.

A gregorián mint lectio divina

1. Gregorián olvasás

Az adott szöveget nem csupán elolvassa, hanem tisztelettel és méltósággal mondja ki. Anélkül, hogy szaporítaná a szót elegendő időt hagy arra, hogy a Szó megszólaljon, ugyanakkor értelmezve olvas, tudja és tudatja mindenkivel, hogy a szövegen belül hol vannak a hangsúlyok: *recitatio* – *repetitio* – *gustatio*. A szentmise antifónái és azok zsoltárai összekapcsolódnak, vagyis az egyik szöveg értelmezi a másikat; a zsoltárok szakaszai segítenek megérteni az azokat keretező antifóna mondanivalóját.

2. Gregorián elmélkedés

A gregorián hagy időt a Szónak, hogy megszólaljon, ugyanakkor időt ajándékozik az embernek megérteni a szót. A hang és hangok egymásutánisága valamint a szünetek csendje; a hang föl vagy leereszkedése, erősödése vagy halkulása; a levegővételek mind arra adnak időt, hogy az elhangzó

szót megízleljük, hogy teljesen eltöltsön bennünket. Az értelemnek van ideje gondolkodni, a szónak lehetősége kimondani, mégpedig a maga mélységében.

3. *Gregorián ima*

Benső tartalmánál fogva szent és kinyilatkoztatott szövegről beszélünk. Ugyanakkor az ima rövid, viszont közlő formájánál fogva kifejező – közli az Úrral a gondolatot és az érzést. Az ima, amelyben egyenlőképpen és arányosan jut szóhoz az értelem és az érzelem, az ember teljes szellemisége.

4. *Gregorián szemlélődés*

Nem tud betelni az isteni titok ízlelésével, Istennél akar maradni, minél tovább nála időzni. A gregoriánban megvalósul az Isten és az ember közötti párbeszéd egységének szépsége, az Isten szava a mi helyes és szép válaszunk. Átadja magát Isten szeretetének. Az önátadás legszebb példái az offertoriumok, a maguk teljességében.³

5. *Gregorián cselekvés*

A feltárult misztérium igazsága a maga teljességében akkor valósul meg, amikor személyes döntést hozok mindannak megtételére, amit Isten mondott nekem, és amit válaszoltam.

Utószó – az erényes élet felé

A gregorián révén megtapasztaljuk a *parrhészia* nagyszerűségét, az Istennel és embertárssal való szabad és bátor kifejezőmód gazdagságát.

A gregorián révén tanulunk időt szánni Istennek, és a Szentírás olvasásának. A meghallgatás és a válasz őszintesége megtanít hinni, ugyanakkor az idő, amelyet arra szánunk, hogy meghallgassuk Istent, megtanít válaszolni és bizalommal várni; remélni tanulunk. Az isten szemlélésének öröme megtanít szeretni. A szöveg helyes olvasása és megértése keresztény okossággal ajándékoz meg; az okosság révén eljutunk az igazság megértéséhez és elfogadásához, valamint annak megtételéhez. A gregorián révén tanuljuk olvasni az Írást és kitartani mellette az elmélkedés, imádság és cselekvés révén, ennyiben kialakul bennünk az erősség. A gregorián egyszerűsége és alázata megtanít a mértékletességre.

³ *Offertoriale Triplex*, Solesmis 1985.